

Оксана Вашуленко,

науковий співробітник відділу початкової освіти ім. О. Я. Савченко,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІНЬ ДОСЛІДЖУВАТИ НАУКОВО-ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ

Державний стандарт загальної початкової освіти [1] та Типові освітні програми з мовно-літературної освітньої галузі [3; 4] визначають смислове читання як найголовніший навчальний результат взаємодії учня з текстом.

З огляду на це стратегічним завданням предмета «Літературне читання» є формування в учнів повноцінної навички читання як універсального інструменту функціональної грамотності; формування умінь самостійно опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-художні, навчальні, медіатексти); оволодіння, з поступовим нарощуванням ступеня складності, прийомами смислового читання; повноцінного усвідомлення в тексті фактичної, концептуальної, підтекстової інформації; застосування різних видів читання (аналітичного, переглядового, вибіркового, відповідно до мети читання) [1; 4]. Як зазначає В. О. Мартиненко, «такі уміння і види читання є складниками читацької компетентності; вони мають метапредметний характер; успішне володіння ними дає змогу школярам самостійно діяти в різних сферах навчально-пізнавальної діяльності та застосовувати їх у життєвому досвіді» [2].

Відповідно до чинної Типової освітньої програми з мовно-літературної освітньої галузі (3-4 кл.) на завершенні навчання у початковій школі здобувач освіти досягає таких основних освітніх результатів стосовно опрацювання науково-художніх текстів:

– *самостійно ознайомлюється з текстом; орієнтується у його змісті (усвідомлює зміст заголовка, прогнозує орієнтовний зміст тексту. виділяє нові поняття, терміни, з'ясовує їх значення); визначає тему;*

– *називає* ознаки, які вказують на приналежність тексту до науково-художнього (відсутність емоційних оцінок, наявність наукових фактів, понять, термінів, графічної інформації) ;

– *виділяє і розкодовує* графічну інформацію, що міститься в тексті; усвідомлює її, *перетворює* графічну інформацію (схеми, таблиці, графіки) в текстову; пояснює, які частини змісту тексту супроводжує ілюстративний матеріал;

– *знаходить, розрізняє* у текстах різномірну інформацію (наприклад, природознавчого, культурознавчого, історичного, математичного характеру), *пояснює* її суть; формулює нескладні висновки, спираючись на текст, знаходить аргументи, що підтверджують висновки;

– *здійснює* смислову компресію змісту тексту: виділяє ключові поняття, поділяє текст на смислові частини, робить узагальнення інформації, у т.ч., що міститься в різних частинах тексту; визначає мікротеми, добирає до них заголовки, складає план; стисло відтворює зміст тексту з опорою на план;

– *висловлює* власне судження щодо змісту тексту: формулює власні думки за змістом тексту, доводить і підтверджує їх фактами з посиланням на текст; пояснює, які нові знання, цікавий досвід здобув/здобула [4].

Крім того, школярі, на основі свого життєвого досвіду, одержаних знань навчаються критично ставитись до інформації, що міститься в тексті, виявляти сумнівну, недостовірну і знаходити шляхи пошуку достовірних фактів у відповідних джерелах; використовувати формальні елементи науково-художнього тексту, наприклад, підзаголовки, рубрики, виноски для пошуку потрібної інформації: працювати з декількома інформаційними джерелами, порівнювати одержану інформацію тощо.

Поєднуючи в собі наукове і художнє, науково-художні твори потребують особливої методичної роботи, яка має враховувати і художню форму, і пізнавальну інформацію. Як показує практика, значну складність для сприймання молодших школярів становить пізнавальна сторона науково-художніх творів. Як показали дослідження, учні початкових класів без

спеціальної підготовки найчастіше не усвідомлюють пізнавальний матеріал науково-художнього твору. Це пов'язано з особливостями подачі наукової інформації, що розосереджена по тексту. Тому методична робота має бути націленою на формування раціональних прийомів виділення з тексту пізнавальної інформації, її фіксації й усвідомлення поряд зі сприйняттям художньої сторони тексту.

Сьогодні загальноновизнаним є той факт, що досягнення очікуваних результатів навчання здобувачів освіти забезпечить застосування сучасних технологій і методик навчання, розроблених на засадах компетентнісного підходу.

Технологія формування в молодших школярів умінь досліджувати науково-художній текст – це спеціально організована форма взаємодії учителя й учнів, спрямована на дослідження побудови і змісту науково-художнього тексту. У процесі дослідження науково-художніх текстів учні набувають досвіду читацької діяльності, вчаться використовувати його у процесі дослідження нових творів. В основу технології покладено теорію поетапного опрацювання змісту нового тексту. Реалізація навчальної технології здійснюється через систему завдань і вправ, доступних для учнів певної вікової категорії, що формують у молодших школярів читацькі вміння, необхідні для дослідження науково-художніх текстів.

Навчальна технологія містить в собі сукупність методів, які передбачають активну діяльність учнів. До таких належать: *продуктивні* (засвоєні літературознавчі поняття застосовується в читацькій діяльності); *евристичні* або *частково-пошукові* (елементи нових знань учень знаходить завдяки розв'язанню пізнавальних завдань); *проблемні* (учень усвідомлює проблему і знаходить шляхи її вирішення); *інтерактивні* (активна взаємодія всіх учнів, під час якої кожний школяр осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність). Інтерактивні методи сприяють розвитку здібностей кожної особистості, дають можливість кожній дитині продемонструвати свої навчальні досягнення в

конкретних ситуаціях, порівнювати свій рівень розвитку з іншими учасниками навчального процесу.

Кожному методу відповідають ті чи інші прийоми навчання. Крім загальнодидактичних (пояснення, зіставлення, аналіз, узагальнення, систематизація знань тощо), на уроках літературного читання використовуються предметні прийоми, які визначаються конкретною темою і метою навчального матеріалу. Особливо цінними є прийоми, що спонукають учнів до активної діяльності, пошуку шляхів вирішення поставлених завдань чи проблем.

Метою технології є формування в молодших школярів умінь цілісно сприймати науково-художній текст, аналізувати його, інтерпретувати з використанням літературознавчих понять (практично); формування умінь висловлювати рефлексивні судження у зв'язку з прочитаним, критично оцінювати інформацію та використовувати її для збагачення особистого читацького досвіду.

Основні вимоги до використання технології формування в молодших школярів умінь досліджувати науково-художній текст на уроках літературного читання:

- мотиваційне забезпечення освітнього процесу;
- урахування рівня розвитку читацьких умінь школярів;
- урахування педагогами під час роботи особливостей науково-художніх текстів;
- застосування доцільно обґрунтованих методів і прийомів дослідження їх побудови і змісту;
- формування в учнів загальнопредметних умінь, які є визначальними для смислового сприймання науково-художніх текстів;
- диференційована допомога учням відповідно до рівнів їхньої читацької зрілості.

Лише за таких умов можливе ефективне формування в учнів 3-4 класів умінь досліджувати науково-художній текст.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Мартиненко В. О. Сміслові читання молодшими школярами науково-художніх текстів. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип. 26. С. 332–340.
3. Міністерство освіти і науки України (2019а, 8 жовтня). Про затвердження типових освітніх програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти (1272). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-1-2-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення 04.02.2022)
4. Міністерство освіти і науки України (2019б, 8 жовтня). Про затвердження типових освітніх програм для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти (1273). <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-program-dlya-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-1273> (дата звернення 04.02.2022)